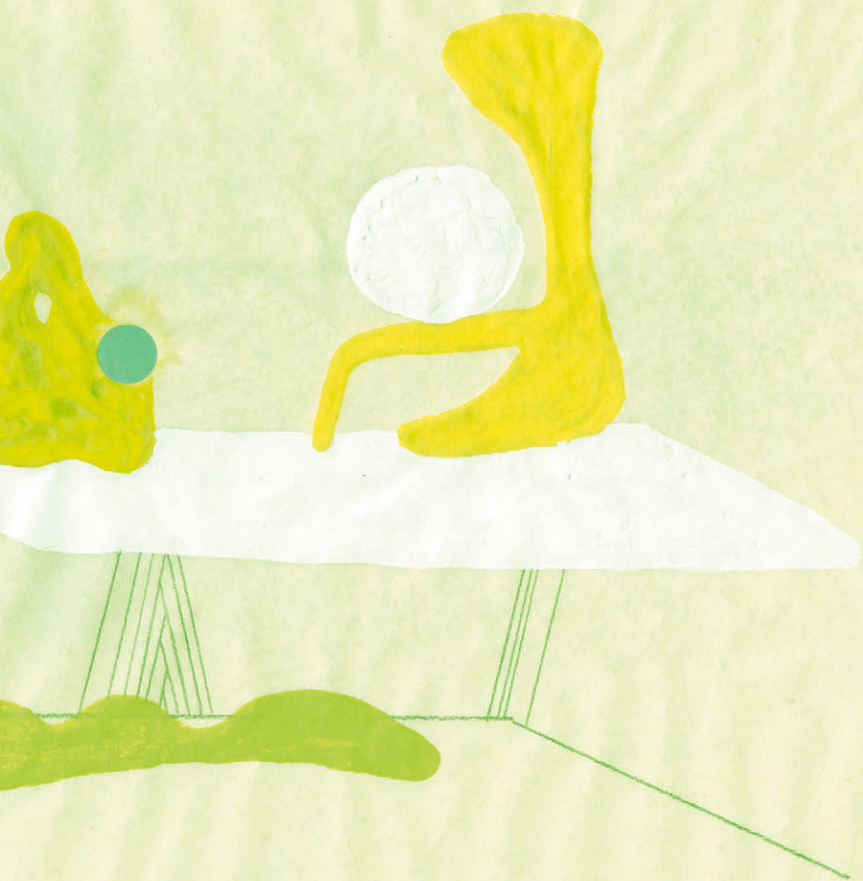

BRANDON
LABELLE

Slušanje:
relacijsko tijelo

Brandon LaBelle
Slušanje: relacijsko tijelo

biblioteka *O* *Općenito*

Naziv Biblioteke *O Općenito* preuzet je od skupine 0 UDK klasifikacijskog sistema koja obuhvaća opće ljudsko znanje. Biblioteka je osmišljena kao heterogena osnova za istraživanje, nagađanje, razvoj različitih metoda pristupa, razmjenu ideja i dijalog u okviru projekta *Pustijerna*⁰. Poput radnog stola za prekrajanje i promišljanje, ona nastaje organički i proizlazi iz radnog procesa i istraživanja u više lica.

⁰ Projekt *Pustijerna* nazvan je po arheološkom lokalitetu u staroj gradskoj jezgri Dubrovnika te istražuje transformacije javnog i stambenog prostora grada kroz vizure i figure onih za koje grad nije mišljen.

Angažiranoj omladini

V. Richter

Slušanje: relacijsko tijelo

Pitanje zvuka traži drukčije razmišljanje, koje nadahnjuje drukčije razumijevanje i odnos prema onome što nas okružuje. Ovdje ću razmatrati što bi moglo biti to drukčije razmišljanje, od temelja ću (iznova) zamisliti naš odnos prema onome što nas okružuje, kao i odnos jednih prema drugima, prema doživljaju zvuka i slušanja. Zatim ću ispitivati što je zvuk, kako se ponaša i što nam može reći o onome što volim zvati “životom zajednice”.

Za početak ću razmotriti što se događa tijelu kad slušamo i kako nas zvuk određuje kao tijela. Pitanje bi moglo glasiti: kakvu vrstu tijela stvara zvuk? I što bi takvo tijelo moglo poručiti u smislu etičkog okvira ili načina na koji živimo zajedno?

Polazim od temeljnog shvaćanja zvuka, od onoga što možemo smatrati njegovom glavnom osobinom, a to je širenje. Pokret, gibanje – to uvijek sačinjava zvuk. Da produbim taj pojam, započinem s jednim zvukom, evo, ovim [kuca po stolu].

Želim naglasiti da je zvuk trenje između dva tijela: dvije stvari stupaju u kontakt, to je svojevrsno križanje. Čujemo ne samo stol nego i moju ruku koja udara u stol. Taj zvuk združuje moju ruku i stol – dapače, taj je zvuk sačinjen od materijalnog gibanja te dvije stvari kad se susreću, kad se sučeljavaju jedna s drugom. Ne bih to nužno nazvao razgovorom, nego radije primarnim kontaktom: doslovno su *naletjeli jedno na drugo*, to je *sila relacije*.

Možemo li zato smatrati da taj zvuk nije ni stol ni ruka, nego oboje zajedno? Da je izraz susreta, miješanja, druženja pojedinačnih stvari? U tom pogledu zvukovi su ishod događaja između dva ili više predmeta – mogao bih reći: to je *sklop*.

Takvo gledanje na zvuk vodi nas korak dalje. Događaj zvuka ujedno je događaj koji ide prema tome da napusti izvorni predmet – da se *udalji od izvora*. Ja kucam po stolu, pa mi svraćamo pažnju ovamo. Premda se zvuk već udaljava od predmeta, svejedno nas upućuje na stol. Zvuk koji čujemo djeluje tako

da distribuirati predmet: on ga pokreće, premješta ga odavde do tamo, s ovog mjesta na drugo mjesto, *prosljeđuje ga naokolo*.

Tvrdim da, zbog naglaska na zvuku, stol više nije ovdje, nego je tamo. Tu je, a onda je već negdje drugdje. Drugim riječima, zvuk se definira kao zvuk zato što daje pokret ili izraz tom nejasnom događaju gdje se stvari susreću: pregibi kože što titraju s glasom, tijelo koje stupa u kontakt s materijalnim svijetom okoline, sila mnoštva elemenata što se sastaju, kroz izmjenu i zamjenu konkretnih sklopova, da cirkuliraju, da otputuju, i vrlo vjerojatno da funkcioniraju kao nešto metamaterijalno. Ukratko, zvuk postaje svoj vlastiti objekt – nešto kao duh, ili kao pretvorba: objekt postaje energija, i to energija što usklađuje ovdje i tamo. Kamo zatim ide taj zvuk? Gdje taj zvuk završava, nakon što napusti jedno mjesto da bi stigao na drugo? Rekao bih da ide u naše slušanje, da donosi taj događaj, taj stol / tu ruku, s ovog mjesta i vremena, u moje tijelo: on ulazi, on titra, kako bi otputovao u moju percepciju, moju spoznaju i maštu. Na taj način stol i ruka *nastanjuju* moje tijelo.

Zvuk može nastupati vrlo silovito – provaljuje u nas, probija površinu, odmah krši granice, on je uljez: ne stoji mirno nego se baca na nas. Zvuk me *pritišće*, preplavljuje me svojim kretanjem – nemam se gdje sakriti.

INTENZITET, NEJASNOĆA

Na tragu tih misli, tvrdim da zvuk stvara “relacijsko tijelo”. To počinje već s činom u kojem se susreću dvije (ili više) stvari – na primjer, ruka i stol koji stupaju u kontakt, koji su prisiljeni biti zajedno. Ono što tada čujemo jest relacijski događaj: zvuk koji sačinjava više od jednoga. U tom pogledu zvuk je svojevrsni mješanac – možda čak i *mutant* – izražen kao intenzitet zajedništva: prekidajući, rezonantan, vibracijski. Zvuk je vježbanje tog zajedništva, *oživljavanje* kontakta i sklopa. Taj sklop mora uključivati ne samo širenje događaja nego i njegovo odjekivanje. Zvuci koji

napuštaju stol ulaze u međuodnos s danim akustičkim okolišem: zvuk je zbirka mnogih trenja i kontakata.

Mladen Dolar sugestivno je opisao slušanje u svojem članku *The Phonetic Burrow (Fonetska jazbina)*.¹ Na temelju čitanja Kafkine *Jazbine*, Dolar ističe duboku nejasnoću zvuka: on je “tajanstven” i usklađen s mrakom, s nepostojanjem konkretne i spoznatljive reference. A ipak, mi pretpostavljamo da ima izvor – čujemo nešto vani i poimamo da je to povezano s određenim predmetom ili događajem: lociramo ga, vežemo ga uz neko poddijetlo, kako bismo se nosili s onim što ne znamo. Ali zvuk se u osnovi oslobađa reference. On luta između akustičke stvari i akuzmatskog dojma – malo jesam, a malo nisam siguran koji zvuk čujem.

Kao drugo, događaj zvuka odnosi se na nas kao slušatelje. Ovaj zvuk me dovodi u svoj događaj – on me *obavija* svojim širenjem i odjekivanjem. Ne mogu stajati vani, on nas već uranja, a sve što okuplja u svojim pokretima on povezuje sa slušateljem: čujem ne samo pojedinačni zvuk nego zvuk kao splet odnosa u koje sam pripojen, *prikupljen*. U tom smislu, sklop zvuka, njegova okrenutost odnosima, također teži svojevrsnoj neosobnosti, nekakvoj gomili, *nagomilanosti*.

Napokon, relacijsko tijelo zvuka nikad nije samo *za mene*, nego nas povezuje s nečim onkraj mene: s neznancem pored mene, s mrmorom u mojem tijelu, s glazbom koja putuje kroz zidove. Drugim riječima, taj zvuk stvara tijelo koje nije samo ovaj stol, ova ruka, moje tijelo i tvoje tijelo, nego sve to zajedno, i zato sačinjava tijelo koje je uvijek više od mene: zvuk je neznanac koji prolazi kraj mene, ide u mene i iz mene.

Razmatrajući te pojmove i formulacije, mogli bismo upitati: kakve posljedice za nas ima to relacijsko tijelo? Što proizvodi to relacijsko tijelo zvuka? Što bi se moglo dogoditi unutar tog prostora nagomilanosti? U trenutku slušanja?

1 Mladen Dolar, *The Phonetic Burrow, Parole #2: Phonetic Skin* (Köln: Salon Verlag, 2013.): 31–36.

VIŠESTRUKOST

Sada se okrećem radu Marshalla McLuhana, osobito njegovu djelu *Understanding Media* (1962.; hrvatsko izdanje: *Razumijevanje medija*, 2008.). McLuhan analizira suvremene elektroničke medije i kako nas konkretno dovode u zvučno ili govorno stanje. Prema McLuhanu, elektronički mediji funkcioniraju tako da distribuiraju tijelo i naša osjetila u umrežene odnose – odjednom smo povezani na temelju nematerijalne proizvodnje tokova informacija i podataka, ali i osjetilnih doživljaja. Zanimljivo je da McLuhan definira tu promjenu zvukom i onime što naziva “akustičkom paradigmom” – elektroničko doba organizira svijet na temelju prenošenja poruka, toka prisutnosti, stalnog kretanja informacija. Te osobine upućuju na akustiku, na zvuk kao oblik širenja, decentralizirane subjektivnosti. Na neki način, McLuhan želi reći da se više oslanjamo na govorne/slušne strukture: sustav koji potiče pojedinačno izražavanje (izgovorena riječ ima prednost pred pisanom) i koji razdaje to izražavanje (daje naraciju) većem broju ljudi. Nadalje, McLuhan opisuje umreženo društvo kao “prošireni živčani sustav”: elektronički mediji, kao i mrežna struktura, ne tiču se samo onoga što percipiramo ili primamo nego i afektivnih načina na koje se mediji kreću kroz naše tijelo. Tiziana Terranova razrađuje slično gledište kroz predodžbu o onome što naziva “afektivnom vibracijom”, čime proširuje McLuhanovu auditivnu analogiju.²

Smatram da McLuhanovo djelo ukazuje na relacijsko tijelo zvuka koje ovdje ocrtavam time što u našem suvremenom medijskom krajoliku prepoznajem izraz akustičkih relacija. U skladu s tim, relacijsko tijelo zvuka funkcionira kao model za opisivanje i razumijevanje umrežene kulture, a možda i za snalaženje u društvu globalnog intenziteta – za potrebu slušanja radi suočavanja s mogućnostima i problemima globalnih odnosa.

2 Tiziana Terranova, *Network Culture* (2004.).

To je dodatno razradio Walter J. Ong u svojem djelu. Tijekom šezdesetih godina dvadesetog stoljeća Ong je napisao opus koji se bavi zvukom i slušanjem. Konkretno, Ong usmjerava McLuhanove ideje prema metafizici i opisuje intenzitet globalnih odnosa kroz sliku “zvučnog svijeta”, koji je “svijet ja-ti u kojem kroz tajanstvenu unutarnju rezonancu, koju najbolje od svega stvara zvuk, osobe opće s drugim osobama i jedne drugima dopiru u nutrinu...”³

Ong naglašava ovo pitanje nutrine kako bi proširio naš pojam zvuka kao relacijskog tijela. Ako se vratimo na događaj zvuka, uvidjet ćemo da zvuk nije samo kontakt između dva predmeta koji se susreću, nije trenje, nego nešto više – kvalitetu zvuka oblikuju urođene fizičke osobine tih predmeta. Ono što čujemo jest događaj predmeta koji stupaju u dodir, ali i urođena materijalna svojstva od kojih se sastoje ti predmeti. Udarac moje ruke o stol zvuči tako zbog osobina moje ruke i stola kao materijalnih oblika ili predmeta. “Nutrina” tih predmeta ili stvari *razotkrivena je* u događaju zvuka – ja čujem unutarnja svojstva tih stvari kad odjekuju i šire se.

Za Onga zvuk je također svojevrsna mreža, ali mreža koja nas vodi u intenzitet nutrine: afektivni labirint sudjelovanja, dramatično *prisustvo* koje potiče sposobnost suosjećanja, obostranosti. Mogli bismo to opisati, kao Pauline Oliveros, pojmom dubokog slušanja. Ako slijedimo Oliveros, postoji određeno “miješanje” koje doživljavamo kad slušamo. Događaj zvuka, kad ide od ovih predmeta do ovih tijela, iz nutrine jednoga u nutrinu drugoga, stvara doživljaj obostranosti, onoga što bi ona nazvala “globalnom intra-akcijom”, a što bismo mi mogli opisati kao “radikalno dijeljenje”. Nije li zvuk nekakav zajednički doživljaj, opće vlasništvo, kolektivno tijelo – tijelo u raskoraku s identitetom? Mutant. Sklop u kojem se ono unutarnje isprepliće s onim vanjskim. Time što zauzima prostor između stvari, može li se zvuk

3 Walter Ong, *The Presence of the Word* (1967.).

smatrati slobodnim od posjedovanja? Zajedničkim vlasništvom?

Dakle, relacijsko tijelo zvuka remeti predodžbu o tome da subjektivnost prethodi drugome kao nešto suvereno – umjesto toga, subjektivnost se određuje kao relacijski intenzitet: ono što je uvijek nepotpuno, međuovisno.

Filozof David Michael Levin upućuje na to u svojoj knjizi *The Listening Self* (“Ja” koji sluša).⁴ Za Levina, slušanje je uvijek “slušanje drugoga”, stvaranje prostora za uključivanje, i to prostora koji uključuje ono što je drukčije od mene. Na temeljnoj razini, slušanje je nekakva darežljivost gdje se izvijamo da susretnemo jedni druge. To je čin dobrodošlice, ohrabrenja – slušanje doslovno poziva drugoga da govori. Mogli bismo reći da je slušanje ono što činimo kako bismo postavili uvjete za zajedništvo. Relacijsko tijelo zvuka, miješanje nutrina, umreženo društvo – to su izrazi zajedništva na različitim razinama, koji u osnovi uspostavljaju zvuk i akustiku kao krajnje bitne suvremene izraze.

Zvuk bi mogao dati model ili sredstvo za stvaranje relacijskih tijela, jedno tijelo koje nagoviješta određene društvene mogućnosti – etički okvir koji oblikuju teme slušanja. Slušanje mijenja ono što naše tijelo jest, ono što sačinjava njega i njegove napore, time što poziva na provalu, na prekid, na radost trpljenja onoga što ne znamo.

BUKA

Želim pomaknuti ovu perspektivu relacijskog tijela i u nastavku razmotriti temu buke. Ukratko, naglasiti ovo relacijsko tijelo zvuka kao temeljni doživljaj obostranosti i rascjepkanosti. Ovako to opisuje Steven Connor: «Ja definiran kroz slušanje, a ne kroz gledanje, jest *ja* koji nije zamišljen kao točka, nego kao opna, ne kao slika, nego kao kanal kroz koji putuju glasovi, šumovi i glazba”.⁵

4 David Michael Levin, *The Listening Self* (1989.).

5 Steven Connor, *The Modern Auditory I* (1997.).

Taj opis ističe uvjete povišene osjetljivosti koje istražujem. “Ja” koji sluša jest “ja” koji je otvoren okolini, drugima, kretanjima tijela i predmeta, kao i sili kontakata. Uvijek je već uključen u sklop koji je više od sebe, a u tom pogledu teži miješanju kao i rascjepkanosti, prekidu, dubokoj nelagodi. Razotkrivanje o kojem govori McLuhan, kao i zajedničke nutrine koje opisuje Ong, moraju također sadržavati dramatičan intenzitet, ono što možemo nazvati “dubokom ranjivošću”. Ako nas zvuk razotkriva, ako prolazi kroz nas, da nas dovede u odnos s drugima, treba shvatiti da stvara ne samo uvjete za suosjećanje i intimu, duboku pažnju nego i uvjete prekida i smetnje, prijetnje i opasnosti. Drugim riječima, slušanje je svojevrsan rizik u kojem zvuk također može uznemiravati i dodijavati. Zvuk koji ulazi u mene, koji upada u moje tijelo može me i ozlijediti – *može me razbiti*. Može uzrujavati i ometati, može poremetiti ovo tijelo u trenutku kad se čuje: te drugosti može biti i previše. Kad se uđe u akustičke odnose, u sklop kontakata i trenja, kao i širenja koja prolaze između i kroz stvari i tijela, događaje i predmete, dođe se u položaj napetog susreta: akustike moći, prijestupa i drame odnosa.

Dakle, relacijsko tijelo zvuka može biti i *čudovišno* tijelo, tijelo koje sakuplja komade zvuka da se kreće kroz okoliš i da nas napokon savlada. Drugim riječima, zvuk može djelovati da nas uključi u prostor stvari koje su nam posve strane. Dapače, može dovesti u pitanje koliko smo poznati sami sebi.

ZAKLJUČAK

Slijedom ovih misli, nadam se da sada dublje razumijemo ponašanje zvuka i događaje koji nas uvode u intenzitet slušanja kao relacijskog doživljaja. Ono što shvaćamo kao “tijelo” ovdje je više od njegova vidljivog ili tjelesnog obrisa. Ono je više od oblika moje tjelesne predmetnosti, pa čak i od identiteta koje ponekad njegujemo s mnogo truda. Umjesto toga, tijelo je izvijeno i pritisnuto rasponom intenziteta – vibracijama, rezonancijama, glasovima –

koji otvara mogućnosti odnosa ili sučeljavanja s drugima, pogotovo s onim što je najdalje od mene. Mutant.

Tvrdim da je relacijsko tijelo zvuka u svojoj osnovi početak moguće zajednice, način promišljanja ili usmjeravanja pristupa zajednici, što se sastoji od nepotpunosti, prekida i krhotina. Ako su i govorenje i slušanje temeljni za oblikovanje zajednice i za rješavanje briga koje su nam zajedničke, onda korištenje akustičke paradigme može pomoći da se potaknu uvjeti povjerenja, odgovornosti, pažnje, a da se život zajedništva ne zatvara u oblik onoga poznatoga i ugodnoga.

Tako možda stignemo do nove etike zajednice, kao rješavanja buke društvenosti, koja mora uključivati i ono s čime nemam ništa zajedničko. Drugim riječima, priznavanje onkraj prepoznavanja.

BILJEŠKA AUTORA

Slušanje: relacijsko tijelo izvorno je bilo javno predavanje održano u sklopu umjetničkog istraživačkog projekta Socijalna akustika: zvuk, slušanje, suradnja na Sveučilištu u Bergenu. Projekt istražuje mogućnosti relacijskih, materijalnih i umjetničkih osobina zvuka, kao i pitanja kako zvuk može obogatiti suradnju i etiku radikalne otvorenosti. Kao suorganizator projekta posebno sam se posvetio istraživanju teme zajednice i kako akustika može poslužiti kao osnova za razmatranje borbe oko pripadnosti i prepoznavanja, gdje naš i tuđi sluh omogućava duboko afektivne i relacijske sposobnosti. Smatram da akustika može djelovati kao diskurzivni, performativni i materijalni okvir, gdje se borbe za mjesto, identitet i kolektivnu slobodu mogu razmatrati kao procesi orijentacije i podešavanja, neslaganja i višeglasja: oslušivanje radi ugađanja i prerade postojećeg društvenog ili institucionalnog poretka. U tom se smislu socijalna akustika postavlja kao kreativna i kritička platforma, te kao umjetničko ili pjesničko oružje, kojim se njeguju oblici suosjećanja i konsenzualnosti, ali i prekida i kakofonije koje zvuk i slušanje često omogućuju. Istraživanje koristi razne umjetničke i aktivističke metodologije i znanja, te nastoji potaknuti umjetničke situacije koje bi mogle djelovati kao potpora rastućem osjećaju zajednice. Da bih to razvijao dalje, radim na stvaranju eksperimentalnih i pedagoških mreža u suradnji s formalnim i neformalnim institucijama diljem Europe, koje mogu djelovati kao poprišta kreativnih ili spekulativnih pokusa gdje se insceniraju izrazi suživota i piratske kreativnosti. Na tragu takvih kolektivnih i performativnih metoda, nadam se da ću otvoriti pitanja socijalne akustike i života u zajednici, izvodeći nove perspektive onoga što danas znači »biti zajedničko«.

socialacoustics.net

Brandon LaBelle je umjetnik, pisac i teoretičar, zaokupljen pitanjima društvenosti, povijesti kulture i glasa. Ubraja ga se među vodeće istraživače tzv. sound-arta.

Kroz svoju umjetničku praksu inicira i uspostavlja suradnje s drugima. Zanimaju ga oblici samoorganizacije i performativne pedagogije koristeći se pritom formatima poetskog kazališta, pripovjedanja, performativnih instalacija i istraživačkih akcija usmjernih prema stvaranjima eksperimentalnih zajednica.

Njegova praksa u skladu je s politikama i poetikama neprepoznatljivosti, otuđenosti i radikalne uljudnosti. To uključuje archive, diskurzivne i etnološke radove te eksperimentalne pristupe stvaranju znanja.

Brandon LaBelle / Slušanje: relacijsko tijelo

Izdavači: Knjižnice grada Zagreba, Art radionica Lazareti,
Studio Pangolin

Urednice: Ana Hušman, Ivana Meštrov, Dubravka Sekulić

Kustosice: Irena Bekić, Srdjana Cvijetić

Ilustracija: Marko Tadić

Prijevod: Marko Maras

Lektura: Petra Dolanjski

Dizajn: Ana Labudović

Hvala: Brandon LaBelle

Publikacija je tiskana u okviru programa Galerije Prozori
(KGZ) i Art radionice Lazareti

Projekt podržali: Ministarstvo kulture Republike Hrvatske,
Gradski ured za kulturu Grada Zagreba

Rad predstavljen na otvaranju istraživačkog projekta Social
Acoustics zajedno s Jill Halstead, Litteraturhuset u Bergenu, 5.
rujna 2018.

Esej "Slušanje: relacijsko tijelo" preveden je uz dozvolu autora.

Tisak: RISO i prijatelji

Papir: Natron, TrendWhite

Pisma: Adobe Caslon, Aperçu, Anarchy

Naklada: 300

Zagreb, lipanj 2020.

Čitajte u istoj biblioteci:

Shannon Mattern
Knjižnica kao infrastruktura

Hito Steyerl
U obranu loše slike

John Berger
Zašto gledati životinje?

Leslie Kanes Weisman
Ženska prava na okoliš: Manifest

Heather Davis
Život i smrt u antropocenu - kratka povijest plastike

Henri Lefebvre
Pogled s prozora

Michael Taussig
Doba lapis lazulija

Elizabeth A. Povinelli
Geontologije: koncept i njegovi teritoriji

